

บทที่ 4

กระบวนการดำเนินงานอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านคลองยาง

ชุมชนบ้านคลองยาง ถือเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ป่าชายเลน ประมาณ 1,980 ไร่ จากเนื้อที่ของชุมชนบ้านคลองยางทั้งหมด 3,000 ไร่¹ แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เกินครึ่งของชุมชนบ้านคลองยางเป็นพื้นที่ป่าชายเลน ประกอบกับวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพอยู่ภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ป่าชายเลน และด้วยสภาพปัญหา เช่น การตัดไม้โกงกางมาทำฟืน การสร้างเตาเผาถ่าน การจับสัตว์น้ำโดยใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสม ส่งผลต่อการทำลายวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ เป็นต้น และการรुक้าเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนกันมากยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพป่าชายเลนให้ถูกทำลาย จนกระทั่งนำมาซึ่งการตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน ว่าป่าชายเลนควรได้รับการดูแลอนุรักษ์และทำการฟื้นฟู สิ่งเหล่านี้ สามารถสะท้อนให้เห็นได้จากกระบวนการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านคลองยาง นับตั้งแต่การเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนจนนำไปสู่กระบวนการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง และการเข้าร่วมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาชนในชุมชนบ้านคลองยาง ซึ่งมีลำดับขั้นตอนการนำเสนอดังนี้

ปัญหาของพื้นที่ป่าชายเลนในเขตชุมชนบ้านคลองยาง

ชุมชนบ้านคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ เป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลติดกับพื้นที่ป่าชายเลน ราษฎรมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากผืนป่าชายเลนผืนนี้มานานกว่า 100 ปี เป็นแหล่งอาหาร แหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน การใช้ประโยชน์ในอดีตไม่มีการควบคุม ชุมชนหาเลี้ยงชีพด้วยการทำนา ทำไร่ เก็บหาของป่า ล่าสัตว์ หาปลา เผาถ่าน เดิมราษฎรส่วนใหญ่ในตำบลคลองยางมีอาชีพรับจ้างตัดไม้โกงกางให้กับนายทุนที่รับสัมปทานป่าโกงกางในป่าชายเลนเพื่อเผาถ่านตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา

¹ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), การศึกษาและประเมินชุมชนและทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม: ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. (อิเล็กทรอนิกส์ไฟล์)

ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ยกเลิกสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน ในปี พ.ศ. 2539 ยังผลให้ราษฎรในพื้นที่ว่างงาน ประกอบกับไม่มีความรู้ที่จะประกอบอาชีพด้านอื่น จึงหันไปลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ป่าชายเลนมาเผาถ่านเอง โดยไม่มีการควบคุม เรียกว่า “เตาเถื่อน” เพื่อเลี้ยงครอบครัว ซึ่งสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้เคยลงไปสำรวจพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางพบว่า มีเตาเถื่อนประมาณ 100 เตา ส่งผลให้ป่าชายเลนซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว และลูกหลานไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เนื่องจากช่วงที่มีการเปิดสัมปทานนั้น ได้มีการควบคุมบริเวณการทำประโยชน์จากป่าโกงกางเอาไว้ว่าใช้ในส่วนใด บริเวณใดได้บ้าง และใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณเท่าใด แต่เมื่อมีการยกเลิกสัมปทาน มีการบุกรุกป่า และลักลอบตัดไม้ของชาวบ้าน ต่างคนต่างทำ ไม่มีการควบคุมพื้นที่ และจำนวนการตัด ประกอบกับรายได้จากการเผาถ่านนั้นก็ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ได้ประมาณเดือนละ 10,000-20,000 บาท ในการซื้อขายถ่านที่เผาได้ของชาวบ้านนั้น จะมีพ่อค้าจากป็นัง ประเทศมาเลเซีย เป็นผู้มารับซื้อโดยบรรทุกทางเรือ เรือ 1 ลำ สามารถบรรทุกได้ประมาณ 5 เตา โดยจะนำไปขายเป็นหาบ หาบหนึ่งประกอบด้วย 2 เชน หนักประมาณ 60 กิโลกรัม ขายกิโลกรัมละ 18 บาท²

จากการบุกรุกป่าเพื่อตัดไม้เผาถ่านส่งผลให้ป่าชายเลนซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2547 สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้กำหนดพื้นที่ตำบลคลองยาง เป็นเขตพิทักษ์ป่าชายเลนรักษาสัตว์น้ำ และได้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพ ได้ประสานงานไปยังกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมกลุ่มอาชีพได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

อีกทั้งป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยาง ยังมีปัญหาในเรื่องของนายทุนเข้ามาทำนาุ้งในพื้นที่ป่าชายเลน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 อีกด้วย ซึ่งปัญหาการทำนาุ้งได้ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน และก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ดินในบริเวณที่เลี้ยงกุ้ง และรอบ ๆ ยังมีความเค็มสูงอีกด้วย ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าชายเลนจำนวนมาก เนื่องจากการทำบ่อกุ้งนั้นนายทุนมักทำโดยไม่มีการทำบ่อเพื่อพักกุ้งและไม่มีการบำบัดน้ำเสียที่เจือปนสารพิษอื่น ๆ ก่อนปล่อยลงทะเลเนื่องจากจะทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้บริเวณที่มีการเลี้ยงกุ้งนั้นเกิดน้ำเน่าเสียจากการเลี้ยงกุ้ง

² สัมภาษณ์, พรอุมา พุ่มนวล, นักวิชาการป่าไม้, วันที่ 12 ธันวาคม 2550.

จากทั้งการใช้ฮอร์โมน สารเคมี และอาหารกุ้งนั่นเอง โดยในเขตพื้นที่บริเวณป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางนั้นมีบ่อกุ้งจำนวน 3 บ่อ บ่อกุ้งร้างอีกประมาณ 10 บ่อ³

น้ำเสียเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อตรงต่อระบบนิเวศในบริเวณพื้นที่โดยรอบ ทำให้สัตว์น้ำในพื้นที่ลดปริมาณลงเป็นอย่างมาก

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่ถูกทำลายลงไปจำนวนมาก⁴ ส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนบ้านคลองยางซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 1,000 กว่าคน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงขนาดเล็ก การทำประมงชายฝั่ง มีแหล่งทำมาหากินอยู่รอบ ๆ หมู่บ้านและมีป่าชายเลนเป็นอยู่ข้าง อยู่น้ำ เมื่อป่าชายเลนรอบชุมชนลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตพึ่งพาป่าชายเลน ปริมาณสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนลดจำนวนลงอย่างมาก อีกทั้งสัตว์ที่อาศัยในป่าโกงกาง และไม้โกงกาง ที่ลดจำนวนลง ชาวบ้านต้องออกเรือไปจับสัตว์น้ำไกลขึ้นทำให้ต้นทุนการยังชีพสูงขึ้นทั้งที่การประกอบอาชีพการทำประมงนั้นทำได้ในช่วงฤดูร้อนเพียง 5 เดือนส่วนอีก 7 เดือนไม่สามารถสร้างรายได้ได้อย่างจริงจังเป็นเพียงการหาอยู่หากินไปเท่านั้น ชาวบ้านจึงตระหนักว่าการสูญเสียป่าชายเลนรอบหมู่บ้านคือการสูญเสียแหล่งอาหารและรายได้

หลังจากเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนขึ้นแล้ว ชาวบ้านในชุมชนบ้านคลองยางและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมได้ร่วมมือกันดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางสมบูรณ์ขึ้น

วิธีการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน

วิธีการดำเนินงานของชุมชนบ้านคลองยางเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมีหลายวิธีด้วยกัน โดยเน้นการทำงานแบบแบ่งงานกันรับผิดชอบ มีการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็น การลงมือ ลงแรง ในการปฏิบัติงาน รับผิดชอบต่อชุมชนโดยรวม ด้วยการ

³ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), การศึกษาและประเมินชุมชนและทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม: ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. (อิเล็กทรอนิกส์ไฟล์)

⁴ สัมภาษณ์, นพดล หวังแสง, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม 2550.

1. สร้างการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนนั้นได้มีการสร้างขึ้น โดยการเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติมาตั้งแต่ต้น ชาวบ้านมักนำสิ่งที่ตนคิดว่าเป็นปัญหามาพูดคุยกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ และปัญหาเหล่านั้นก็ได้รับการใส่ใจจากผู้นำชุมชน มีการระดมความคิดเห็นเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในรูปแบบที่เป็นทางการ คือ มีการจัดประชุมกันที่โรงเรียนบ้านคลองยาง แต่โดยทั่วไปแล้วนั้น ชุมชนมักจะหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยกันที่ร้านน้ำชา (สภาาแพะของหมู่บ้าน) โดยภายในชุมชนจะมีการประชุมกันอย่างเป็นทางการประมาณ 6 ครั้งต่อปี ซึ่งเป็นการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่ส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ ทั่วไปอย่างไม่เป็นทางการ

การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น คนในชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ สิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ชาวชุมชนบ้านคลองยางเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานคือการที่พื้นฐานของชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างเครือญาติ ความเป็นสังคมชนบท มีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็ก สภาพสังคม ความเป็นอยู่ที่มีความคล้ายคลึงกัน มีความผูกพันใกล้ชิดตามระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อกันในชุมชน พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และชุมชนยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นต่อกัน ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเป็นไปอย่างใกล้ชิด การสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนก็สามารถทำได้อย่างเสมอภาค ไม่มีการเน้นที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ ทำให้เมื่อมีกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในชุมชน จึงมักจะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ อีกทั้งผู้นำชุมชนได้สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้ความสำคัญกับความคิดเห็น และบทบาทของชาวบ้าน

อีกทั้งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนนั้นชาวบ้านยังได้ทำประชาคมกันเอง โดยมีการแบ่งโซนพื้นที่ป่าออกเป็น 3 โซนด้วยกัน คือ

1. พื้นที่สีแดง เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามเข้าไปบุกรุกป่าชายเลนบริเวณนี้อย่างเด็ดขาด
2. พื้นที่ใช้สอย เป็นพื้นที่ที่สามารถนำไม้โกงกางในป่าชายเลนบริเวณนี้มาใช้ประโยชน์ได้ ในการจะใช้ไม้นั้น จะต้องมีการยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการพิทักษ์ป่าชายเลน โดยทางกลุ่มได้ทำแบบฟอร์มเอาไว้ให้กรอก เพื่อขอใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน
3. พื้นที่พิทักษ์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ไม่ถึงขั้นพื้นที่สีแดง นั่นคือ บริเวณป่าชายเลนที่เป็นพื้นที่พิทักษ์ เมื่อมีการปลูกทดแทน และไม้โกงกางโตเต็มที่ที่สามารถใช้งานได้แล้ว สามารถเปลี่ยน

พื้นที่พิทักษ์เป็นพื้นที่ใช้สอยได้ และพื้นที่ใช้สอยที่มีอยู่เดิม จะเปลี่ยนสถานะเป็นพื้นที่พิทักษ์ เพื่อทำการฟื้นฟู ทำการปลูกทดแทนพื้นที่ที่ถูกตัดไปเพื่อใช้ประโยชน์

2. สร้างการเรียนรู้

การสร้างการเรียนรู้ในหน่วยงานที่มีบทบาทหลักของการให้ความรู้แก่ชุมชนบ้านคลองยาง เกี่ยวกับความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนก็คือ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เนื่องจากทางสถานีดูแลรับผิดชอบเรื่องเกี่ยวกับป่าชายเลนโดยตรง และได้มีองค์ความรู้พร้อมอยู่แล้ว อีกทั้งอุปกรณ์ สื่อการอบรมก็มีพร้อม การให้ความรู้แก่คนในชุมชนจึงสามารถทำได้ง่าย การจัดอบรมเกี่ยวกับความรู้เรื่องป่าชายเลนนั้น ก็เพื่อเป็นการให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลน ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และเพื่อปลูกจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนเพื่อจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าชายเลนต่อไป เน้นการลงมือปฏิบัติจริงให้แก่ชาวชุมชน โดยทั้งนี้ได้มีการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ได้จริง เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

- การจัดกิจกรรมการอบรมต่าง ๆ

ซึ่งในการจัดอบรมนี้มีการแบ่งเป็น 2 หลักสูตรด้วยกัน นั่นคือ หลักสูตรส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชายเลน และหลักสูตรราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.) โดยเมื่อผ่านการอบรมแล้ว ผู้ที่ได้เข้าอบรมเหล่านี้ก็จะเป็แกนนำที่สำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน

- การลงมือปฏิบัติจริง

โดยการลงมือปฏิบัติจริงนั้นมีการแบ่งเป็นกิจกรรม ดังนี้

1) การตรวจสอบพื้นที่ป่าโดยมีการแบ่งพื้นที่ตามหลักการตรวจสอบของสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เพื่อสำรวจจำนวนพันธุ์ไม้ในพื้นที่ และ สำรวจสายพันธุ์ รวมถึงจำนวนของสัตว์ในบริเวณป่าชายเลน ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ

2) มีการจัดตั้งชุดดูแลป่าชายเลน เป็นการตั้งเวรยามเพื่อคอยตรวจตราว่ามีผู้บุกรุกป่าชายเลนหรือไม่ โดยจะมีการตรวจตราสัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง

3) ให้ชาวบ้านเก็บฝักโกงกางมาขายให้แก่ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) หรือขายให้กับราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.) เพื่อที่ทางสถานีจะได้นำฝักโกงกางเหล่านั้นมาเพาะพันธุ์เพื่อทำเป็นต้นกล้าให้ชาวบ้านนำไปปลูกต่อไป เมื่อมีกิจกรรมการปลูกป่าโกงกาง หรือนำไปปลูกทดแทนเมื่อชาวบ้านมายื่นเรื่องขอใช้ไม้โกงกางกับกลุ่ม ซึ่งการตัดไม้โกงกาง 1 ต้น ทางกลุ่มกำหนดให้ต้องปลูกเพิ่มประมาณ 10 ต้น เพื่อเป็นการชดเชย

4) มีกิจกรรมการปลูกป่าโกงกางเพิ่มเติมเพื่อฟื้นฟูป่า และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่สูญพันธุ์ไป

3. สร้างอาชีพ

การสร้างอาชีพในหัวข้อนี้ เป็นการสร้างอาชีพให้แก่ชาวบ้านที่เคยมีอาชีพเผาถ่าน เนื่องจากสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านใช้เป็นข้ออ้างในการไม่ยอมเลิกอาชีพเผาถ่านก็คือ “ถ้าไม่ให้ตัดไม้เผาถ่าน แล้วจะเอาอะไรกิน อาชีพก็ไม่มี ความรู้ก็น้อย จะทำอะไรได้ ไม่ให้เผาถ่านก็อดตาย”⁵

ดังนั้น การสร้างอาชีพให้แก่ชาวบ้านกลุ่มนี้ จึงเป็นอีกงานหลักเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน โดยอาชีพที่ทางชุมชนได้ส่งเสริม คือ

1) การรับจ้างดูแลป่าชายเลน ให้ชาวบ้านที่เคยตัดไม้เผาถ่าน เปลี่ยนสถานะเป็นผู้ดูแลป่าชายเลน โดยให้ค่าจ้าง วันละประมาณ 200 บาท

2) การรับจ้างกรีดยาง รับจ้างตัดไม้ยางพารา

3) ทางโรงเรียนได้ส่งเสริมการทำนาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากในชุมชนบ้านคลองยางมีนาว่างอยู่มากมาย ทางผู้อำนวยการโรงเรียนจึงสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มทำนา เนื่องจากโรงเรียนได้รับโล่รับรองคุณภาพการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแบบยั่งยืน ปี พ.ศ. 2547⁶ ทำให้ทางโรงเรียนหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนโดยการให้นักเรียนกินข้าวซ้อมมือ ซึ่งต้องซื้อข้าวเปลือกพันธุ์สังข์หยดมาจากจังหวัดพัทลุง ส่งผลให้เกิดกลุ่มผลิตข้าวซ้อมมือ และข้าวซ้อมมือของกลุ่ม ก็ได้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน ต่อมาเมื่อราคาข้าวเปลือกเพิ่มสูงขึ้น ทางโรงเรียนจึงได้สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่หันมาทำนา เป็นการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน

การดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยาง ส่งผลให้ชาวชุมชนบ้านคลองยางตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนและบทบาทของตนเองว่าเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก

⁵ สัมภาษณ์, นพดล หวังแสง, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม 2550.

⁶ สัมภาษณ์, เฉลิม เรืองทองเมือง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองยาง, วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2550.

ชุมชน จัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนขึ้น โดยกิจกรรมต่าง ๆ ก็ได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดี

ผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมีความสำคัญต่อการจัดการป่าชายเลน เนื่องจากการดำเนินงานในพื้นที่ที่ผ่านมาชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการป่าชายเลนเป็นอย่างดี และประสบผลสำเร็จจากความร่วมมือของชุมชน เช่น กิจกรรมปลูกป่า เป็นต้น ได้มีการร่วมกันจัดทำแหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชนและเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน และการจัดการป่าชายเลนเป็นป่าชุมชนทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จัดการป่าชายเลน โดยชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนในทรัพยากรมากขึ้นสภาพของทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยาง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2550 เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วใน 3 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเนื่องจากการใช้ประโยชน์ปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีตมีการใช้ประโยชน์น้อยมาก และมีการร่วมกันตั้ง กฎ กติกา ในการใช้ประโยชน์ สัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ขึ้น ทรัพยากรป่าชายเลนในหมู่บ้านของมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นแหล่งอาชีพสร้างรายได้ ให้แก่ครอบครัวและชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองได้ ชุมชนเป็นผู้ดูแลและจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างจริงจังเพราะปัจจุบันก็ทำอยู่แล้ว และชุมชนมีการตื่นตัวเรื่องนี้น่ามากโดยเฉพาะการผลักดันให้เกิดป่าชุมชน และมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ในพื้นที่ นับเป็นการร่วมมือที่สำคัญปัจจุบันชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ชุมชนกิจกรรมการร่วมปลูกป่าเพิ่ม เป็นกิจกรรมที่เข้าร่วมทำมากที่สุด การร่วมกันกำหนดกิจกรรม กฎ กติกา การใช้ประโยชน์ และบำรุงรักษาป่าที่มีอยู่เดิม

การจัดการทรัพยากรในตำบลคลองยาง ตั้งแต่กระบวนการคิดริเริ่มในการตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ นั้นส่วนใหญ่ จะเริ่มต้นจากกลุ่มหนึ่งที่เป็นแกนนำทั้งแกนนำทางธรรมชาติ เช่น ผู้อาวุโส โต๊ะอิหม่าม หรือผู้นำทางการปฏิบัติ เช่น กำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองยาง ปัจจัยทางด้านผู้นำจึงมีอิทธิพลต่อการจัดการพื้นที่และทรัพยากรป่าชายเลน จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ การทำงานของชาวบ้าน และการพูดคุยกับชาวบ้าน

สามารถจำแนกผู้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการทรัพยากรออกเป็น 2 ระดับ⁷ คือ กลุ่มแกนนำ หมายถึง ผู้ที่เข้าร่วมตั้งแต่การเริ่มวางแผน ร่วมกิจกรรม และร่วมกันสรุปบทเรียน และหาแนวทางการทำงานต่อไปในอนาคต อีกกลุ่มคือ กลุ่มที่มีแนวร่วมในการทำงาน ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่ทิ้งให้คำปรึกษา เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมในกิจกรรมบางครั้งบางคราว ซึ่งจะเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน และสามารถจำแนกบุคคลในพื้นที่ได้ ในชุมชนบทบาทการเป็นผู้นำสำคัญยิ่งต่อการทำงานด้านการจัดการทรัพยากร จากการศึกษาพบว่า การทำงานอนุรักษ์ป่า บทบาทของผู้นำจะอยู่ในกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง กลุ่มส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งกลุ่มนี้จะได้รับ การฝึกอบรม และมีประธานกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานในชุมชน หน้าที่ในการสนับสนุนการทำกิจกรรม

กระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนนั้นมีมายาวนานแต่ที่เห็นเป็นรูปธรรม ประมาณปี พ.ศ. 2548 เมื่อเริ่มการจัดทำแผนงานหมู่บ้าน ซึ่งเกิดแผนงานด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญของหมู่บ้านได้มีการพูดคุยกับชาวบ้านมีการเก็บข้อมูลร่วมกันกับชาวบ้านเพื่อเป็นการเริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ร่วมกันนั้น ได้ใช้จุดเริ่มต้นของการให้ชาวบ้านหันมาสนใจต่อทรัพยากรป่าไม้ของตัวเองให้มากขึ้น เมื่อมีโอกาสที่จะได้รู้ว่าในป่าไม้ชายเลนของชุมชนนั้นมีทรัพยากรชนิดใดเด่น ซึ่งได้มีการเดินป่า เป็นการสร้างโอกาสให้เกิดประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และเป็นการให้ชาวบ้านได้แสดงออกทางความคิดการทำงานร่วมกัน ในชุมชนมีกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนอย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ร่วมแก้ปัญหา ในชุมชน และโครงการแนวทางการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ยังส่งเสริมกิจกรรมโดยมีส่วนร่วมในการพูดคุย การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน เป็นวิธีการที่มีส่วนผลักดันให้เกิดแกนนำด้านการอนุรักษ์ ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดใหม่ในการทำงานต่อไปในอนาคต ว่าการเรียนรู้นี้เป็นกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในหมู่บ้าน อีกส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้จากภายนอกหมู่บ้าน

⁷ สัมภาษณ์, นพดล หวังแสง, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม 2550.

ทั้งการศึกษาดูงานพื้นที่ชุ่มน้ำ การเข้าร่วมเวทีสัมมนา เวทีการฝึกอบรมต่าง ๆ หรือ แม้แต่การแลกเปลี่ยนจากการที่มีชาวบ้านหรือกลุ่มการต่าง ๆ มาศึกษาดูงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัย กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรมากยิ่งขึ้น

ชุมชนบ้านคลองยาง ได้ผ่านวิกฤติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน เดิมพื้นที่ ป่าชายเลนของชุมชนประสบปัญหาการลักลอบตัดไม้โกงกางเพื่อเผาถ่าน จากจำนวนเตาเถื่อนที่ สำนวพบในพื้นที่ประมาณ 100 เตา เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและเสียหาย เป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง จึงได้รวมตัวกันต่อต้านการลักลอบ ตัดไม้โกงกางเพื่อเผาถ่าน และร่วมกันหุ้บทำลายเตาเถื่อนในหมู่บ้าน ส่งผลให้ปัจจุบันป่าชายเลน บ้านคลองยางมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งพึ่งพิงและใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน จะเห็น ประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของป่าชายเลน เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพ ด้านประมงชายฝั่ง ผู้ที่มองเห็นประโยชน์และคุณค่าของป่าชายเลน ผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน รวมทั้งผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการที่ป่าชายเลนลดลง การศึกษาความตระหนักของประชากร ต่อสถานการณ์ของป่าชายเลนในพื้นที่ หมู่ 2 บ้านคลองยาง โดยให้เปรียบเทียบสภาพของป่าชายเลน ในช่วงระยะเวลาประมาณ ปี พ.ศ. 2548-2550 ปีที่ผ่านมาสภาพป่าชายเลนในอดีต พบว่า ประชากรในพื้นที่ ตระหนักถึงความเพิ่มขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนและสาเหตุการลดลง ของพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้าน ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่จะถูกทำลาย และลดลงเนื่องจากการทำนาหุ้ง นำไม้ไปสร้างที่พักอาศัย การบุกรุกพื้นที่ทำกิน

พื้นที่บ้านคลองยาง นับได้ว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรม และเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมว่า คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าและสามารถที่จะจัดการทรัพยากรโดย ชุมชนเป็นผู้คิดเอง ทำเอง อย่างเข้มแข็งได้ในอนาคต เนื่องจากการดำเนินงานในพื้นที่ปัจจุบัน ความร่วมมือของคนในชุมชนที่ต้องการเห็นป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ได้ร่วมทำกิจกรรม โครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายเกี่ยวกับด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น การสร้างทัศนคติที่ดี ต่อประชาชนในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับป่า นำไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลน และสัตว์น้ำชายฝั่งอย่างยั่งยืน ถือว่าประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมในระดับหนึ่ง คือ เกิดกลุ่ม อนุรักษ์ในชุมชน มีคณะกรรมการดูแลป่าชายเลนที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนเอง มี การกำหนดกฎ ระเบียบ กติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน มีการแบ่งโซนการใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ มีการกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน และที่สำคัญความร่วมมือของคน ในชุมชนในการอนุรักษ์มีแนวโน้มจะเพิ่มปริมาณมากขึ้น เป็นพลังอนุรักษ์ที่สำคัญในการขับเคลื่อน

การทำงานด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในท้องที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองยาง เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรและชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองได้

อีกทั้งพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้นของหมู่ที่ 2 ตำบลคลองยาง มีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 1,987 ไร่ ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้เข้าไปดำเนินการเพื่อที่จะให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นจากเดิมโดยการ⁸

1. จัดทำแปลงบำรุงพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 300 ไร่
2. จัดทำเขตพิทักษ์ป่าชายเลน รัศมีสัตว์น้ำ จำนวน 1,100 ไร่ โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าดังกล่าว

3. จัดให้มีชุดปฏิบัติการดูแลเขตพิทักษ์ จำนวน 1 ชุดปฏิบัติการ (4 คน) เป็นชุดปฏิบัติการที่ช่วยสอดส่องดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้าน ไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่าชายเลน

ทางสถานี 24 ได้เข้าไปดำเนินการเพื่อให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น จำนวน 1,400 ไร่ และในปัจจุบันจากการมีส่วนร่วมของหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน ทำให้พื้นที่ป่าของหมู่ที่ 2 มีความอุดมสมบูรณ์ทั้ง 1,987 ไร่

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา หลังจากที่มาเป็นสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) หมู่ที่ 2 บ้านคลองยาง มีคดีทั้งหมด 2 คดี ดังนี้

1. คดีที่ 25/2547 เหตุเกิดเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2547 พื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก จำนวน 1 ไร่
2. คดีที่ 75/2547 เหตุเกิดเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 เตาเผาถ่านจำนวน 18 เตา
3. คดีบุกรุกอื่น ๆ ไม่ปรากฏ

แนวคิดการจัดการแก้ไขปัญหา

ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของเยาวชนในพื้นที่ และเป็นผู้ช่วย ผู้นำของคนในชุมชนบ้านคลองยาง เมื่อป่าชายเลนเสื่อมโทรม ก็จะส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งยังคงต้องยังชีพโดยการพึ่งพาป่าชายเลนอยู่ เช่น การทำประมงชายฝั่ง การใช้ประโยชน์จากไม้โกงกาง และระบบนิเวศที่ดีของชุมชน

⁸ สัมภาษณ์, เกษราพร วรรณบวร, เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป , วันที่ 4 เมษายน 2550.

การแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านคลองยางในเบื้องต้น เริ่มด้วยการที่ชาวบ้านพบว่าการทำประมงชายฝั่งที่เป็นอาชีพหลักของชุมชนนั้นเริ่มเกิดปัญหา คือ ปริมาณสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนลดจำนวนลงอย่างมาก ชาวบ้านต้องออกเรือไปจับสัตว์น้ำไกลขึ้นทำให้ต้นทุนการยังชีพสูงขึ้น ซึ่งปัญหานี้สร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันพูดคุยปัญหา แล้วนำปัญหาไปเสนอกับผู้นำชุมชน หลังจากนั้นปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ก็เข้าสู่ที่ประชุมของคณะกรรมการสถานศึกษา เนื่องจากชุมชนบ้านคลองยางนั้นมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดการกับปัญหาในแต่ละเรื่อง การจัดงานเพื่อชุมชน การจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ การจัดกิจกรรมในชุมชน หรือแม้แต่การเก็บอุปกรณ์ในการฝึกอบรม สื่อการอบรม อีกทั้งอุปกรณ์การประกอบอาชีพที่ใช้ร่วมกันในชุมชน ชุมชนบ้านคลองยางก็จะใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ดำเนินการทั้งสิ้น คณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนจากองค์กรในชุมชน ตัวแทนครู โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นเลขานุการ ของคณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก

เมื่อปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนที่ส่งผลต่อการยังชีพของชาวชุมชนบ้านคลองยางเป็นปัญหาที่คนในพื้นที่ตระหนักแล้ว ทำให้คณะกรรมการสถานศึกษาทำการประชุมกันเพื่อแก้ไขปัญหา หลังจากได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาป่าชายเลนในพื้นที่ ว่าเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข พื้นที่ฟูและพัฒนาย่างเร่งด่วนแล้ว คณะกรรมการสถานศึกษาก็จะเรียกประชุมในชุมชนเพื่อนำปัญหานี้เข้าสู่การแก้ไขต่อไป เนื่องจากปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยตรง ทำให้ในช่วงแรกของการริเริ่มจะแก้ปัญหานี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่มีอาชีพทำประมงชายฝั่ง และอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากอาชีพเผาถ่านให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทั้งโดยการร่วมกันคิดวิธีการฟื้นฟูป่าชายเลน การช่วยกันสอดส่องผู้บุกรุกป่าชายเลน

สำหรับชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ยังไม่ค่อยตระหนักกับปัญหานี้ ก่อนที่ทางสถานพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) จะเข้ามาให้ความรู้อย่างจริงจัง และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันนั้น ทางผู้นำชุมชนเองก็ได้ทำให้ชาวบ้านเหล่านี้ได้ตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าเป็นปัญหาที่ร้ายแรง โดยการให้มองย้อนกลับไปในช่วงก่อนที่ยังคงมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ สัตว์น้ำ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนก็มีอยู่อย่างมากมายหลายสายพันธุ์ และมีปริมาณมาก แต่เมื่อป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย สัตว์น้ำ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนก็ลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก บางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ และได้มีการมองต่อไปว่าถ้าหากยังไม่มีการแก้ปัญหานี้ในอนาคตจะทำมาหากินกันอย่างไร ให้ชาวบ้านมองเปรียบว่า เมื่อป่าสมบูรณ์ เศรษฐกิจชุมชนก็ดี แต่เมื่อป่าเสื่อมโทรม

เศรษฐกิจชุมชนก็แยกตามไปด้วย อีกทั้งชุมชนยังได้ใช้กฎระเบียบประกอบกันไปด้วยเพื่อเป็นการควบคุมในอีกทางหนึ่งด้วย

ต่อมาเมื่อหน่วยงานภาครัฐซึ่งคือ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้เข้ามาในพื้นที่ จากการที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าไปติดต่อเพื่อให้ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้เข้ามาให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่ กอปรกับในขณะนั้นสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ก็ได้ทำการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลน แล้วพบว่าพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณชุมชนบ้านคลองยางกับชุมชนโดยรอบได้รับความเสียหาย และเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากการบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนเพื่อตัดไม้โกงกางมาเผาถ่าน อีกทั้งน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงที่มีนายทุนมาเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ป่าชายเลนสาธารณะ

โรงเรียนยังได้มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่นักเรียนโดยเพิ่มหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนเข้าไปด้วยทั้งโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลนแก่นักเรียน ผลเสียที่จะเกิดขึ้นเมื่อป่าชายเลนถูกทำลาย อีกทั้งยังมีการให้นักเรียนได้ลงไปสำรวจ และศึกษาในพื้นที่ป่าชายเลนโดยตรง เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนตั้งแต่ต้น เพื่อให้ตระหนักถึงประโยชน์ของป่าชายเลน และให้นักเรียนไปพูดคุยกับผู้ปกครองที่ยังคงบุกรุกป่าชายเลน ซึ่งเป็นวิธีที่ต้องใช้เวลาในการจัดการ นักเรียนจะเป็นผู้มาบอกครูผู้สอนเองว่าผู้ปกครองยังคงเผาถ่าน อีกทั้งยังให้นักเรียนเป็นผู้สังเกตการณ์ในชุมชนอีกด้วย

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางนั้น ยังได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ โดยมีนายพนดล หวังเสถ์ เป็นผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ร่วมกับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองยางเป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนขึ้น ซึ่งในการรวมกลุ่มนี้ทางแกนนำกลุ่ม ได้แนวคิดมาจากการเห็นชุมชนอื่น ๆ ที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น และเป็นระบบ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังยืน ทำให้กลุ่มผู้นำชุมชนมีแนวคิดที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนบ้านคลองยาง ดังนั้นจึงมีการรวมตัวกันขึ้น โดยมีการแบ่งงานกันทำเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีราษฎรอาสาสมัครรวมกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น⁹

⁹ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), การศึกษาและประเมินชุมชนและทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม: ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. (อิเล็กทรอนิกส์ไฟล์)

- กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.)
- กลุ่มเยาวชนด้านการอนุรักษ์
- กลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์ป่าชายเลนบ้านโคกยาง
- กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเขาฝาก
- กลุ่มส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนบ้านต้นทัง

โดยกลุ่มเหล่านี้จะทำหน้าที่คอยตรวจตรา สอดส่องดูแลพื้นที่ป่าชายเลนไม่ให้มีใครมาบุกรุกป่า มีการจัดเวรยามคอยเฝ้าระวังอยู่เสมอ โดยมีการตรวจตราสัปดาห์ละ 3-4 ครั้งโดยมีการแบ่งกลุ่มเพื่อแบ่งโซนกันดูแล อีกทั้งชุมชนบ้านคลองยางยังใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อการพึ่งพาตนเอง เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมหาแนวทางแก้ปัญหา อย่างเกื้อกูลและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีกระบวนการจัดการป่าที่ชัดเจน มีคณะกรรมการของหมู่บ้าน ซึ่งดูแลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง มีการร่าง กฎกติกา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน มีการแบ่งโซนการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ชุมชนบ้านคลองยาง มีคณะกรรมการ 20 คน มีการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายในชุมชนแบบครอบครัวเดียวกัน มีการประชุมกันอยู่บ่อยครั้งทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยร่วมกันดูแลป่ากับทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) โดยมีที่ปรึกษา คือ โรงเรียนบ้านคลองยาง

นอกจาก โรงเรียนบ้านคลองยาง สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) แล้วทางชุมชนยังได้รับการสนับสนุนในการดูแล อนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยาง มัสยิด และมูลนิธิรักษ์ไทยอีกด้วย โดยพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการสนับสนุนด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

การสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยาง ได้มีการให้ข้อมูลหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ ดังนี้¹⁰

¹⁰ สัมภาษณ์, เฉลิม เรืองทองเมือง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองยาง, นพดล หวังเสล, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, ไฉลา บุญเทียม, ครูโรงเรียนบ้านคลองยาง และสุวิณีย์ ข้าวงาม, รองประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม 2550.

1. สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่)

ตามพระราชบัญญัติ ปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 มาตรา 22 แก้ไขโดย พระราชกฤษฎีกาโอนกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไปเป็นกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงอำนาจหน้าที่และกิจการของกรมทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2546 มีการจัดตั้ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เป็นไปอย่างยั่งยืน มีการจัดตั้ง กรมทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง เพื่อรับผิดชอบภารกิจ ในการอนุรักษ์ ป่าชายเลน บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง โดยเฉพาะพื้นที่ดินเลนชายทะเลป่าชายเลน แนวปะการัง หาดทราย และสัตว์ทะเล เพื่อให้เกิด ความสมดุล และเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม และเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เป็นหน่วยงานส่วนกลาง สังกัดกรมทรัพยากรทาง ทะเลและชายฝั่ง มีหน้าที่กำหนดมาตรการอนุรักษ์ วางแผนการจัดการ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย วางแผน การใช้ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและระบบนิเวศ การป้องกันและ ปราบปราม การทำลายป่าชายเลน การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนราชการ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค ในภาคตะวันออก ภาคกลางและภาคใต้ คือ ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่า ชายเลน 4 ส่วน สถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน 7 สถานี และสถานีพัฒนาทรัพยากร ป่าชายเลน 40 สถานี ซึ่งสถานีพัฒนาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ 24 (กระบี่) เป็นหนึ่งใน โครงสร้างของสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เดิมชื่อว่า “หน่วยจัดการป่าชายเลนที่ กบ.5 และหน่วยจัดการป่าชายเลนที่ กบ.6” สังกัดสำนักงานป่าไม้ เขตนครศรีธรรมราช กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หลังจากที่ได้มีการปฏิรูประบบราชการตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 ได้ถ่ายโอน ภารกิจมาเป็น “สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) สังกัด ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เปลี่ยนบทบาท

หน้าที่มาเป็นการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น ทั้งในด้านการสงวน การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน¹¹

สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) มีพื้นที่ป่าชายเลนที่อยู่ในความ รับผิดชอบ คือ¹²

1. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองบางฝั่งและป่าคลองพ้อ
2. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองลัดบันจ้อ
3. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองยาง
4. ป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองรำปู

ในพื้นที่ความรับผิดชอบของสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ครอบคลุม พื้นที่ 2 อำเภอในจังหวัดกระบี่ คือ อำเภอคลองท่อม และอำเภอเกาะลันตา ซึ่งมีเนื้อที่ป่าชายเลนเป็น จำนวนมาก โดยมีพื้นที่ในความรับผิดชอบทั้ง 2 อำเภอ เป็นจำนวน 5 ตำบล 21 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ ทั้งหมดประมาณ 46,900 ไร่ สามารถแบ่งพื้นที่ได้ ดังนี้¹³

1. อำเภอคลองท่อม ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน ได้แก่
 - 1.1 ตำบลเพหลา จำนวน 1 หมู่บ้าน
 - 1.2 ตำบลคลองท่อมใต้ จำนวน 3 หมู่บ้าน
 - 1.3 ตำบลห้วยน้ำขาว จำนวน 7 หมู่บ้าน
2. อำเภอเกาะลันตา ประกอบด้วย 2 ตำบล 10 หมู่บ้าน ได้แก่
 - 2.1 ตำบลคลองยาง จำนวน 6 หมู่บ้าน
 - 2.2 ตำบลเกาะกลาง จำนวน 4 หมู่บ้าน

พื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ที่ 24 (กระบี่) โดยตรง ดังนั้นในการจัดอบรมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางชุมชนจะสามารถขอความช่วยเหลือ ขอคำแนะนำจากสถานีฯ เสมอ และสถานีฯ เองก็ได้เข้ามาให้ความรู้ ปลูกจิตสำนึก จัด

¹¹ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, เอกสารส่งเสริมความรู้ ชุมชน แนะนำหน่วยงาน. (อัสสัณนา)

¹² สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), < www.dmcg.go.th/st24/index.htm > [เข้าถึง ข้อมูลเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2551].

¹³ เรืองเดียวกัน.

อบรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางอยู่บ่อยครั้ง ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยาง สถานีฯ จึงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทอย่างสูงในชุมชน สถานีฯ ได้เข้ามาดำเนินงานเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ในช่วงแรกนั้น ทางสถานีฯ ได้ใช้มาตรการปราบปรามผู้บุกรุกป่าชายเลนและลักลอบตัดไม้โกงกาง แต่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2547 ทางสถานีฯ ก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน โดยการใช้วิธีการให้ความรู้ จัดอบรม เพื่อปลูกจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้านแทน วิธีนี้ก็ทำให้การอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางได้ผลมากกว่าการใช้วิธีปราบปราม

2. โรงเรียนบ้านคลองยาง

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยได้กำหนดไว้ใน มาตรา 7 ว่าในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนบ้านคลองยาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2465 โดยใช้อาคารสโมสรเสือป่าเป็นที่เรียน บนพื้นที่จำนวน 2 ไร่ 61 ตารางวา มีนายทวี โสติกำแหง เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างอาคารเรียน แบบ 014 จำนวน 1 หลัง จำนวน 2 ห้องเรียน โดยจัดสร้างบนพื้นที่แปลงใหม่ จำนวน 35 ไร่ สร้างเสร็จยังไม่ได้ย้ายนักเรียนไปเรียน อาคารเรียนก็ประสบกับवादภัยเมื่อประมาณ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2508 อาคารได้รับความเสียหายจนไม่สามารถใช้เรียนได้ ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณซ่อมแซมอาคารเรียน แต่ประชาชนเห็นว่านักเรียนไม่สะดวกในการเดินทาง จึงได้ย้ายอาคารเรียนมาสร้างในชุมชน โดยประชาชนร่วมกันบริจาคที่ดินและจัดซื้อเพิ่มจำนวน 9 ไร่เศษ ซึ่งเป็นที่สร้างอาคารเรียนในปัจจุบัน¹⁴

¹⁴ โรงเรียนบ้านคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่, รายงานการพัฒนาคณาภพการศึกษาของสถานศึกษา (SAR), ปีการศึกษา 2548, น. 1.

โรงเรียนบ้านคลองยางมีบทบาทในชุมชนบ้านคลองยางเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการได้รับแรงกระตุ้นจากผู้อำนวยการโรงเรียน คือ นายเฉลิม เรืองทองเมือง ซึ่งได้ย้ายเข้ามาทำงานที่โรงเรียนในปี พ.ศ. 2536 นั่นคือจุดเริ่มต้นที่ทำให้โรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนจากการที่ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ลงชุมชน เข้าไปพูดคุยสร้างปฏิสัมพันธ์ กับชุมชนโดยเริ่มศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โดยทำกิจกรรม ทำตัวกลมกลืนกับชุมชน กับวิถีชาวบ้านให้มากที่สุด ช่วยเหลืองานบุญ กิจกรรมชุมชน เมื่อผู้บริหารโรงเรียนและครู ได้สร้างศรัทธาให้เกิดกับชุมชน และคอยให้คำปรึกษาแก่ชุมชน ชุมชนก็รู้สึกแปลกแยกกับโรงเรียน อีกทั้งโรงเรียนและชุมชนก็ได้ร่วมมือกันคิดปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นร่วมกัน

เมื่อโรงเรียนสร้างศรัทธากับชุมชนด้วยความตั้งใจพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความประทับใจ และรู้สึกภาคภูมิใจกับโรงเรียน เพราะถือว่าโรงเรียนคือส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ใช่เป็นเพียงสถานศึกษาของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของชุมชนอีกด้วย เนื่องจากผู้อำนวยการโรงเรียนได้พยายามที่จะดึงชุมชนให้เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรม ร่วมกับโรงเรียนอยู่เสมอ อีกทั้งชุมชนยังได้เห็นถึงความมุ่งมั่นทุ่มเท ที่จะพัฒนาชุมชน ของผู้อำนวยการ และครู ยิ่งสร้างความประทับใจให้แก่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนกับโรงเรียนร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมากยิ่งขึ้น ความเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวผู้อำนวยการโรงเรียนและครู ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนคนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรม ทั้งในโรงเรียน และชุมชน จึงเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของชุมชนบ้านคลองยาง แม้ว่าจะมีความต่างในเรื่องศาสนา ความเชื่อ แต่เมื่อสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นได้แล้ว ช่องว่างหรือความแตกต่างก็จะไม่เป็นประเด็นปัญหาในการสร้างความร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อโรงเรียน และชุมชน

อีกทั้งในการจัดอบรม นั้นก็มักจะจัดขึ้นโดยใช้สถานที่ของโรงเรียนเป็นหลัก ชุมชนใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่เสมอ ทั้งการประชุมรับฟังปัญหาของชุมชน การอบรม การให้ความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน การรวมตัวกันที่จะลงไปทำกิจกรรมในพื้นที่ป้าชายเลนก็จะมารวมตัวกันที่โรงเรียนเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ การเก็บอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมหรือสื่อ ที่ใช้ในการจัดอบรม โรงเรียนยังทำหน้าที่เป็นสถานที่ที่ใช้การปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนในการอนุรักษ์ป้าชายเลน ทั้งด้วยการเรียนการสอนโดยตรง การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน การให้ความรู้แก่นักเรียนเรื่องประโยชน์ ความสำคัญของป้าชายเลน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการอนุรักษ์ป้าชายเลน เป็นการส่งต่อความรู้ และการอนุรักษ์จากรุ่นสู่รุ่น

3. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยางในบทบาทการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

โดยอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบล มีการแบ่งภารกิจออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชนและการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านแผนการส่งเสริมการลงทุนพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว ด้านการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สำหรับภารกิจด้านการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากพิจารณาอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่การบริการสาธารณะ อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ยังเข้ามาประสานงานออกกระเบียบร่วมกับชุมชนเพื่อใช้ในการควบคุมที่เป็นตัวบทอีกด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยาง เดิมเป็นสภาตำบลคลองยางตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล จากกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยาง เป็นเมืองหน้าด่าน อยู่ห่างจากตัวอำเภอเกาะลันตาประมาณ 21 กิโลเมตร ตำบลคลองยางเป็นเกาะ ๗ หนึ่งในสามเกาะของอำเภอเกาะลันตา ซึ่งเกาะนี้ประกอบด้วยตำบลคลองยางและตำบลเกาะกลาง ในปัจจุบัน ทางหน่วยงานราชการได้สร้างสะพานเชื่อมแผ่นดินใหญ่ที่บริเวณบ้านทุ่งเสม็ด ตำบลคลองยางมีพื้นที่ทั้งหมด 32,896 ไร่¹⁵

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองยางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยางได้กำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาสามปี ในเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้ทำงานร่วมกับนโยบายการพัฒนาอำเภอเกาะลันตา ที่เน้นการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อันเนื่องมาจากปัญหาการขยายตัวด้านการลงทุนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

¹⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่, ร่างแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2550-2552, น. 7. (อัดสำเนา)

อีกทั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลคลองยางยังได้จัดกิจกรรมโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และตามพระราชเสาวนีย์ ในโครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 20,000 บาท¹⁶

4. มัสยิด

บทบาทมัสยิดตามกฎหมาย พระราชบัญญัติการบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “มัสยิด” หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจโดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมเข้ามัสยิดเพราะมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ประกอบภารกิจที่ดีต่ออัลเลาะห์ตามหลักการของอิสลามและเป็นจุดศูนย์รวมของสัปบุรุษ (คนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสัมมาทสิฐ คนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ คนที่มีศรัทธามั่นคงในศาสนา คนที่มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม) ในท้องที่ที่จะใช้มัสยิดให้เป็นสิริมงคล และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

แต่ละมัสยิดจะต้องมีกรรมการมัสยิด โดยกรรมการมัสยิดมีบทบาทตั้งแต่เป็นที่ปรึกษาท่านผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นที่ปรึกษาร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ดูแลให้การปฏิบัติงานของมัสยิดเป็นไปตาม พระราชบัญญัติการบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ.2540 แล้วยังต้องดูแลตรวจสอบการดำเนินชีวิตของมุสลิมในกัมปง (ชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้ดำเนินไปตามหลักการศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง)

รวมทั้งการประสานกับหน่วยงานราชการ และเชื่อมความเข้าใจระหว่างพี่น้องมุสลิมและพี่น้องต่างศาสนา¹⁷

บทบาทของมัสยิดบ้านคลองยางนั้น มีความคล้ายคลึงกับบทบาทของโรงเรียนเนื่องจากประชากรในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มัสยิดจึงเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในทุก ๆ วันศุกร์ บางครั้งในการประชุมกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน การจัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน หรือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ได้ใช้สถานที่ของมัสยิดในการดำเนินงานเนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่ได้มารวมตัวกันอยู่แล้ว รวมทั้งกลุ่มชาวพุทธเองก็สามารถเข้าร่วมในการประชุมที่มัสยิดได้ด้วย ไม่ได้มีอุปสรรคทางด้านศาสนาแต่อย่างใด

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 15.

¹⁷ บทบาทของมัสยิด ที่แท้จริงเป็นอย่างไร, <<http://gotoknow.org/blog/rdi1307/164117>>

[เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2551].

5. มูลนิธิรักไทย

มูลนิธิรักไทยก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน สานต่อเจตนารมณ์ขององค์การแคร์นานาชาติ (CARE-INTERNATIONAL) ประเทศไทย และเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการขององค์การแคร์นานาชาติ ที่เคยดำเนินงานเข้ามาและพัฒนางานใหม่ที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ของประเทศ ชุมชน และคนด้อยโอกาส ปัจจุบันมี นพ.กระแส ชนะวงศ์ เป็นประธานคณะกรรมการ และเป็นกรรมการก่อตั้งมูลนิธิ¹⁸

มูลนิธิรักไทย ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกแคร์นานาชาติ ในปี พ.ศ. 2546 นับว่าเป็นสมาชิกแคร์นานาชาติแรกที่มาจากประเทศกำลังพัฒนา แคร์นานาชาติประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ออสเตรเลีย ออสเตรีย แคนาดา เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมัน นอร์เวย์ ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ดำเนินงานในด้านการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และงานพัฒนาในกว่า 80 ประเทศทั่วโลก

หลักการการทำงานโครงการมูลนิธิรักไทยและแคร์นานาชาติ

งานพัฒนา คือ การเสริมพลังให้คน โดยเฉพาะผู้ที่ยากจนหรืออยู่บนภาวะยากลำบาก เพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถเข้าถึงทรัพยากร และเครื่องมือที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ได้รับสิทธิ และมีศักดิ์ศรี มูลนิธิรักไทยดำเนินงานร่วมกับกลุ่มประชากรด้อยโอกาสในงานดังนี้¹⁹

- งานด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- งานด้านเอดส์และสุขภาพ
- งานด้านการส่งเสริมอาชีพ
- งานด้านการส่งเสริมการศึกษา
- งานด้านการบรรเทาสาธารณภัย

¹⁸ มูลนิธิรักไทย, <<http://www.raksthai.org/thai/aboutus/index.php>> [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2551].

¹⁹ งานรักไทย, <<http://www.raksthai.org/thai/aboutus/index.php>> [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2551].

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มูลนิธิรักไทย เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ประกอบไปด้วย ชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ เยาวชนผู้ไร้ยาเสพติดชนิดฉีด ผู้หญิง เด็ก เยาวชน ที่ได้รับผลกระทบจากเอช ไอ วี เอดส์ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ ครอบครัวยากจนในพื้นที่ชายแดนภาคอีสาน แรงงานข้ามชาติ

มูลนิธิรักไทย ได้เข้ามาในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางหลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิเมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยทางมูลนิธิได้ให้ความช่วยเหลือหลักโดยการให้งบประมาณเป็นส่วนใหญ่ ในการดำเนินกิจกรรมปลูกป่าโกงกางเพิ่มเติม²⁰ และสนับสนุนงบประมาณจำนวน 450,000 บาท เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพประมง²¹

6. นักท่องเที่ยว

ด้วยจังหวัดกระบี่ถือเป็นจังหวัดท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญจังหวัดหนึ่งที่มีสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยเหตุการณ์สึนามิ ในปี พ.ศ. 2547 ที่เกิดขึ้นในหลายจังหวัดของประเทศไทยทางภาคใต้ ซึ่งจังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาตินี้ด้วย และทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก อีกทั้งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดกระบี่ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จากผลความช่วยเหลือและให้การดูแลรักษา และมีประชาชนคนไทยเป็นจำนวนมากที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งที่ได้รับบาดเจ็บ และผู้ที่ตามหาศพของผู้เสียชีวิต รวมถึงความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ ด้วย จากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวที่ได้ประสบภัยในประเทศไทย ได้เดินทางมาติดตามสถานการณ์และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน จึงเป็นผลสืบเนื่องถึงการดำเนินงานในเรื่องอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว ดังกรณีที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวชาวฮอลแลนด์ ได้เข้ามาในชุมชน และเห็นว่าชุมชนมี

²⁰ สัมภาษณ์, นพดล หวังสเล่, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2550.

²¹ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), การศึกษาและประเมินชุมชนและทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม: ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. (อิเล็กทรอนิกส์ไฟล์)

กิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวฮอลแลนด์กลุ่มนี้ได้มอบเรือให้แก่โรงเรียนเพื่อเป็นพาหนะนำนักเรียนเข้าไปศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนได้โดยสะดวก²²

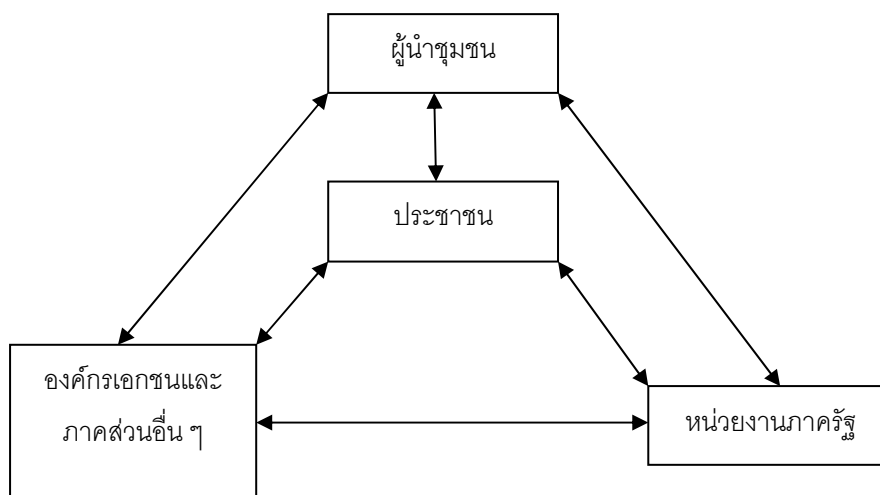
การสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทำให้เกิดวิธีการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางในหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็ส่งผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้ผลทั้งสิ้น

ผลจากสภาพป่าชายเลนที่ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากทำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันซึ่งศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาทั้งหมดอยู่ที่ชาวบ้าน โดยเริ่มจากการพูดคุยกันระหว่างชาวบ้านเองว่าป่าชายเลนควรได้รับการดูแลอนุรักษ์และทำการฟื้นฟู ชาวบ้านมักนำสิ่งที่ตนคิดว่าเป็นปัญหามาพูดคุยกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำปัญหาเรื่องป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจนกระทบกับวิถีชีวิตไปพูดคุยกับผู้นำชุมชน เมื่อผู้นำชุมชนรับไปดำเนินการ เข้าสู่ที่ประชุมของคณะกรรมการสถานศึกษา และได้บทสรุปที่ชัดเจนแล้ว ผู้นำชุมชนจึงได้ไปขอความร่วมมือ ขอการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านความรู้ เทคนิคการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลน และเครื่องมือ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เพราะมีหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองยางโดยตรง

ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เองก็ได้ให้การสนับสนุนในการให้การอบรมแก่ชาวชุมชนบ้านคลองยางเป็นอย่างดี ทั้งการให้คำแนะนำ ให้ความรู้ และสนับสนุนกล้าไม้โกงกาง เพื่อให้ชาวบ้านได้นำไปปลูกเพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชายเลน เมื่อมีการดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่ง และเริ่มเห็นผลจากการดำเนินงานคือพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้นและอุดมสมบูรณ์ขึ้นแล้ว หน่วยงานเอกชนอื่นก็ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติม ทั้งช่วยเหลือด้านงบประมาณ ด้านการให้ความรู้ และสนับสนุนพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่บ้านคลองยาง ซึ่งบทบาทหลักทั้งหมดในกระบวนการการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชนบ้านคลองยางนั้น มาจากประชาชนแทบทั้งสิ้น

²² สัมภาษณ์, เฉลิม เรืองทองเมือง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองยาง และ นพดล หวังสเล่, ประธานราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง, วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2550.

จากกระบวนการดำเนินงานในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนของบ้านคลองยางดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงขอสรุปการทำงานตามกระบวนการ ดังนี้

กิจกรรมที่ชุมชนบ้านคลองยางได้ทำเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลน

กิจกรรมที่ชุมชนได้ทำส่วนใหญ่แล้วจะร่วมกับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) เนื่องจากทางสถานีจะต้องดูแล รับผิดชอบพื้นที่นี้โดยตรง เพราะเป็นพื้นที่ในเขตความรับผิดชอบ กิจกรรมที่ดำเนินการฟื้นฟูป่าชายเลน จัดหาและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ อีกทั้งจัดอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลนที่ทางชุมชนบ้านคลองยางได้ทำร่วมกับทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) มีดังนี้

1. โครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชย์สมบัติครบ 60 ปี²³ มีหน่วยงานที่เข้าร่วมประกอบไปด้วย คณะครู นักเรียน โรงเรียนบ้านคลองยาง ชาวบ้านชุมชนบ้านคลองยางและหมู่บ้านใกล้เคียง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านที่เข้าร่วม กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.) บ้านคลองยาง

²³ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่), การศึกษาและประเมินชุมชนและทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. (อิเล็กทรอนิกส์ไฟล์)

2. โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนของชุมชนชายฝั่ง²⁴ ดำเนินกิจกรรม วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 จัดกิจกรรมที่คลองหินปู หมู่ที่ 2 ตำบลคลองยาง โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ยกกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนชายฝั่ง ให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศทางทะเล อีกทั้งให้ชุมชนชายฝั่งมีแหล่งอาหารที่เพียงพอและสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน และประโยชน์ในการฟื้นฟูระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่งให้เกิดความสมบูรณ์ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโครงการ ทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศทางทะเลให้เป็นไปอย่างสมดุล สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ 258,000 ตัว ประกอบด้วย หอยแครง 150,000 ตัว หอยกัน 106,000 ตัว และปูดำ 2,000 ตัว²⁵

3. วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ หอยแครง หอยกัน ปูดำ 15,000 ตัว และกิจกรรมปลูกป่าชายเลนประชาสัมพันธ์ปลูกไม้โปรงแดง ถั่วขาว 2,000 กล้า²⁶

4. กิจกรรมงานดูแลเขตพิทักษ์ป่าชายเลน รักษาสัตว์น้ำ²⁷ มีชุดปฏิบัติการดูแลเขตพิทักษ์ป่าชายเลน รักษาสัตว์น้ำ 1 ชุด 4 คน เพื่อดูแล เฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนที่จัดทำเขตพิทักษ์ป่าชายเลน รักษาสัตว์น้ำ ปี พ.ศ. 2548 เนื้อที่ 400 ไร่ และปี พ.ศ. 2549 เนื้อที่ 700 ไร่ ให้มาทำหน้าที่ในการออกตรวจตราลาดตระเวน และหาข่าวการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าชายเลน ทั้งทางบกและทางทะเล

ผลการดำเนินงานจากกิจกรรมต่างๆ การปฏิบัติงานเป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะทุกคนยึดมั่นตามบทบาท สิทธิ และหน้าที่ของ รสทช. 5 ข้อ²⁸ อย่างเคร่งครัด คือ

- 4.1 เป็นผู้เสริมสร้างความรู้แก่ตนเอง
- 4.2 เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่และประชาสัมพันธ์
- 4.3 เป็นผู้เฝ้ามองและระแวดระวังต่อปัญหาทะเลและชายฝั่ง

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

²⁸ เรื่องเดียวกัน.

4.4 เป็นผู้จัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ พื้ทกษั และพัฒนาทะเลและชายฝั่ง

4.5 เป็นผู้บันทึกข่าวสาร เหตุการณ์ และสภาพแวดล้อมทั่วไป

และสามารถปฏิบัติงานและประสานความร่วมมือในการทำงานของสถานีฯ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นตัวกลางในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนกับสถานีฯ ด้วย และทุกครั้งที่มาสถานีฯ ได้จัดฝึกอบรมราษฎรในท้องที่อำเภอเกาะลันตา ชุดปฏิบัติการ รสทช. บ้านคลองยาง ได้ไปร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เป็นการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย ซึ่งได้ไปประสานสัมพันธ์ พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการบรรยายให้คำแนะนำให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

5. โครงการฟื้นฟูความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่ง²⁹ เป็นโครงการที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) จัดทำขึ้นเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสภากาชาดไทยและสภาเสี้ยววงเดือนแดงระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสหพันธ์ของสภากาชาดทั่วโลก เพื่อดำเนินการในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกยูง บ้านคลองยาง บ้านต้นทัง บ้านหลังโสด และบ้านคลองย่านัด จังหวัดกระบี่ ซึ่งได้จัดกิจกรรมปลูกป่าชายเลน และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ หมู่บ้านละ 30,000 ตัว โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนชายฝั่ง

5.2 เพื่อให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศทางทะเล

5.3 เพื่อให้ชุมชนชายฝั่งมีแหล่งอาหารที่เพียงพอ และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน

5.4 เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่งให้เกิดความสมบูรณ์ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ผลการดำเนินงานในการดำเนินการคณะเจ้าหน้าที่จากสภากาชาดไทยจะดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาพันธุ์สัตว์น้ำ ส่วนสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) จะดำเนินการในส่วนการเตรียมพื้นที่ปลูกป่าชายเลน การประสานงานผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมได้ประสานไปยังโรงเรียนในพื้นที่เพื่อนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการจัด

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

กิจกรรมที่บ้านคลองยาง โรงเรียนบ้านคลองยาง จะนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนด้วย

6. โครงการสัมมนาหมู่บ้านที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร “ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน และหลักสูตร “ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.)”³⁰ เป็นโครงการที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้ร่วมกับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 28 (น้ำตอ) ภายใต้การสนับสนุนจากส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2 และส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน จัดทำโครงการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดสัมมนาตัวแทนราษฎรจากหมู่บ้านที่ผ่านการฝึกอบรม หลักสูตร “ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน” และหลักสูตร “ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.)” จำนวน 18 หมู่บ้าน คัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน รวม 90 คน มีเป้าหมายในการสัมมนา คือ เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค และร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่ได้ฝึกอบรมไปแล้ว ได้จัดสัมมนาขึ้นในระหว่างวันที่ 17-18 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ณ ศาลาประชาคมอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่³¹ โดยมี นายสัญญา กลีบมณี นายอำเภอคลองท่อมให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีเปิด และได้รับเกียรติจากนายสมศักดิ์ พิริยะโยธิน ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนมาบรรยายพิเศษ เรื่อง นโยบายของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วมและ รศ.บำเพ็ญ เขียวหวาน จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ให้เกียรติมาเป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผน/โครงการ/ กิจกรรม โดยการแบ่งกลุ่มระดมสมองของชุมชน

ผลการดำเนินงานจากการสัมมนาดังกล่าวปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาโดยเฉพาะตัวแทนของบ้านโคกยูงได้เสนอผลการดำเนินกิจกรรมของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในท้องถิ่น ภายหลังจากการฝึกอบรม พร้อมกับเสนอปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมทั้งได้เสนอแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอนุรักษ์ การฟื้นฟู หรือการศึกษาวิจัยของชุมชนที่มีผลต่อการสนับสนุนการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนและระบบนิเวศชายฝั่ง จากการสัมมนาดังกล่าวทำให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคีที่

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

³¹ เรื่องเดียวกัน.

จะดูแลทรัพยากรป่าชายเลนขึ้นระหว่างหมู่บ้าน จึงได้เสนอให้จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนระดับชุมชนขึ้น

7. กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่าย³² สำหรับผลการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องการพัฒนาชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกรักษางวนและตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลน โดยร่วมกันส่งเสริม อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นการดำเนินการเพื่อให้กลุ่มรวมตัวกันพัฒนาให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถร่วมมือกันจัดกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายด้านการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนชายฝั่งต่อไป กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่ายมีกิจกรรมย่อย ดังนี้

7.1 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่มและเครือข่าย³³

กิจกรรมการจัดเวทีชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่ม และเครือข่าย เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน โดยการจัดทำแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป

ครั้งที่ 1: ได้ดำเนินการจัดเวทีชุมชนเพื่อพัฒนากลุ่ม และเครือข่าย เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2550 ได้ดำเนินการจัดเวทีชุมชน ที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านโคกยาง หมู่ที่ 3 ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ โดยมีนายสมศักดิ์ พิริยะโยธา ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนร่วมเวทีชุมชนด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองยาง ตัวแทนมูลนิธิรักษไทย กลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์ป่าชายเลนบ้านคลองยาง และยังมีกลุ่มเครือข่ายจากหมู่บ้านใกล้เคียง คือ บ้านโคกยาง บ้านต้นทัง บ้านเขาฝาก และบ้านคลองยางนัดเข้าร่วมด้วย

ครั้งที่ 2: สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) ได้จัดกิจกรรมประชุมสังสรรค์ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านโคกยาง เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 โดยมีชุดปฏิบัติการงานดูแลเขตพิทักษ์ป่าชายเลน รักษาสัตว์น้ำ จำนวน 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 2 บ้านคลองยาง หมู่ที่ 3 บ้านโคกยาง หมู่ที่ 7 บ้านต้นทัง และ หมู่ที่ 4 บ้านคลองยางนัด ทั้งหมด 20 คน

³² เรื่องเดียวกัน.

³³ เรื่องเดียวกัน.

เพื่อชักชวนความเข้าใจ ร่วมกันปรึกษาหารือ ติดตามผลการทำงาน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค กำหนดแนวทาง แผนการทำงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมุ่งเน้นการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ

ผลจากการดำเนินงาน เกิดการทำงานแบบเครือข่ายในพื้นที่ตำบลคลองยาง มีการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานในพื้นที่ เช่น การออกตรวจลาดตระเวน การเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ตำบลคลองยาง และพื้นที่ตำบลห้วยน้ำขาว พร้อมทั้งมีการทำงานโดยประสานความร่วมมือกับศูนย์ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน อำเภอคลองท่อมและอำเภอเกาะลันตา ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม เกิดแผนงานโครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นเครือข่ายที่สำคัญในการทำงานในท้องที่ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา

7.2 กิจกรรมสำรวจทรัพยากรและงานด้านฐานข้อมูล³⁴

เป็นกิจกรรมที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและทรัพยากร ความคิดเห็นและทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อคุณค่าของป่าและประโยชน์ของป่า ทำให้ทราบถึงสถานภาพการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันและแนวโน้มของการใช้ประโยชน์ในอนาคต เพื่อเป็นฐานข้อมูลนำไปสู่การตัดสินใจ กำหนดแนวทาง เป้าหมาย กลยุทธ์ วิธีการแก้ไขปัญหา

ตลอดจนการวางแผนการพัฒนาจัดการทรัพยากรป่าไม้ระดับชุมชนนั้นได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์และความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การพึ่งตนเองและความร่วมมือในการอนุรักษ์ผืนป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตาอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งติดตามผลการดำเนินการในรอบ 3 ปี จากการที่ทางสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 24 (กระบี่) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้บูรณาการแผนงาน และได้ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับด้านการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์หรือไม่ มากน้อยอย่างไร และกิจกรรมที่ส่งเสริมไปนั้นตรงตามความต้องการของชุมชนหรือไม่ และประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานอย่างไรบ้าง พร้อมรับฟังว่าชุมชนมีแผนงาน/โครงการที่ดำเนินงานอย่างไร นำไปสู่การตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพของชาวบ้านทางด้านการวางแผน และลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยผสมผสานเทคนิคและเครื่องมือทาง

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

ด้านวนศาสตร์ชุมชน ได้แก่ การศึกษาและประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม การสำรวจทรัพยากร ป่าชายเลนโดยใช้แปลงตัวอย่าง และสัมภาษณ์ระดับครัวเรือน ในท้องที่ตำบลคลองยาง อำเภอ เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ โดยมีหมู่บ้านนำร่องในการศึกษาคั้งนี้ จำนวน 4 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลติดกับพื้นที่ป่าชายเลน ราษฎรมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากผืนป่าชายเลนผืนนี้มานานกว่า 100 ปี คือ หมู่ที่ 1 บ้านเขาผาก หมู่ที่ 2 บ้านคลองยาง หมู่ที่ 3 บ้านโคกขุ่ย และหมู่ที่ 7 บ้านต้นทัง

การศึกษาและประเมินทรัพยากรป่าชายเลนเป็นการประยุกต์ใช้เทคนิคของการสำรวจ แง่นับทรัพยากรป่าไม้ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเภทป่า สภาพป่า โครงสร้างของป่า การสืบพันธุ์และทดแทนทางธรรมชาติของป่า รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสภาพภูมิประเทศ ความลาดชัน และทิศด้านลาด ทั้งนี้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่สนามกับชาวบ้าน เกี่ยวกับสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในชุมชน ที่ชุมชนได้มีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการณ์ของทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกต้องตรงกัน การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของป่าชายเลน จะทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของป่าชายเลนเพื่อประกอบในการจัดการให้มีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีวิธีการอื่นในการศึกษาโครงสร้างของป่าชายเลน เพื่อศึกษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่อีกด้วย

การดำเนินการแก้ไขปัญหาร่องป่าชายเลนของชุมชนบ้านคลองยางนั้น ได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนบ้านคลองยางเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชนเป็นปัจจัยเสริมอีกด้วย ทำให้การแก้ไขปัญหานั้นไปได้อย่างรวดเร็ว และประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหา โดยในการให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างการเรียนรู้ให้ควารู้ จัดฝึกอบรมให้ชาวบ้านตระหนักเรื่องการอนุรักษ์ และการสร้างอาชีพทดแทนให้ชาวบ้านที่เคยตัดไม้เผาถ่านนั้น เปลี่ยนเป็นการทำงานในการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ได้ผลดี เป็นรากฐานที่เข้มแข็งให้ชาวบ้านได้รู้สึกรักและหวงแหนป่าชายเลน และร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ของชุมชนบ้านคลองยางต่อไป